

УДК 94(410)(092)Черчіль+316.45:327.64
DOI: 10.24144/2078-1431.2025.2(35).135–146

*Євген Бевзюк,
доктор історичних наук,
професор кафедри міжнародних студій
та суспільних комунікацій, ДВНЗ «УжНУ»
Марта Шелемба,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних студій
та суспільних комунікацій, ДВНЗ «УжНУ»*

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА ЧЕРЧИЛЛЯ: ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Дослідження ґрунтується на методах історичного та біографічного аналізу. Основним джерелом інформації слугував наданий текстовий матеріал, що містить фактологічні дані та інтерпретації подій з життя та кар'єри В. Черчилля, отримані з вторинних джерел (біографій, історичних досліджень, публікацій). Застосовано методи аналізу та синтезу для структурування інформації, виявлення ключових тенденцій та суперечностей у політичній діяльності Черчилля. Хронологічний підхід використано для відстеження еволюції його поглядів та дій на різних етапах кар'єри.

У дослідженні проаналізовано ключові етапи становлення Вінстона Черчилля як політичного лідера: від ранньої військової кар'єри та журналістики до періодів перебування на чолі уряду Великої Британії. Особлива увага приділена його колоніальній риторичі, позиції щодо Індії, ставленню до СРСР, євгеніці, сіонізму та ролі в Другій світовій війні.

Детальніше розглядаються етапи розвитку його політичного мислення. Черчилль, відомий своєю підтримкою євгеніки, висловлював расистські погляди щодо колонізованих народів, зокрема індусів та африканців, що свідчить про його вікторіанську світоглядну обмеженість. Водночас, його риторика в період Другої світової війни, що ґрунтувалась на боротьбі з нацизмом і захисті західних демократій, створила його образ як символу протистояння тоталітарним режимам.

Ключові слова: *Вінстон Черчилль, політичне лідерство, Британська імперія, Друга світова війна, антикомунізм.*

The research is based on methods of historical and biographical analysis. The primary source of information was the provided textual material, containing factual data and interpretations of events from the life and career of W. Churchill, obtained from secondary sources (biographies, historical studies, publications). Methods of analysis and synthesis were used to structure the information and identify key trends and contradictions in Churchill's political activities. A chronological approach was employed to track the evolution of his views and actions at different stages of his career.

The study analyzes the key stages of Winston Churchill's formation as a political leader: from his early military career and journalism to periods heading the government of Great Britain. Particular attention is paid to his colonial rhetoric, position on India, attitude towards the USSR, eugenics, Zionism, and his role in World War II. The stages of development of his political thinking are examined in more detail. Churchill, known for his support of eugenics, expressed racist views towards colonized peoples, particularly Indians and Africans, which attests to his Victorian worldview limitations. At the same time, his rhetoric during World War II, based on the fight against Nazism and the defense of Western democracies, created his image as a symbol of resistance against totalitarian regimes.

Keywords: Winston Churchill, political leadership, British Empire, World War II, anti-communism.

Постановка проблеми. Постать Вінстона Черчилля залишається однією з найбільш знакових і водночас суперечливих в історії ХХ століття. Його довга політична кар'єра охоплює періоди значних глобальних трансформацій, війн та соціальних змін. Аналіз становлення його політичного лідерства є актуальним для розуміння не лише британської історії, а й ширших процесів еволюції політичної думки та практики. Для України, що сьогодні протистоїть імперській агресії, вивчення досвіду Черчилля набуває особливого значення. Його рішуча боротьба проти тоталітаризму, зокрема нацизму, та формування антигітлерівської коаліції є важливим прикладом мобілізації національного та міжнародного потенціалу в умовах тотальної війни.

Більше того, геополітичні рішення, ухвалені за безпосередньої участі Черчилля, мали вирішальний вплив на долю Східної Європи, включаючи Україну. Його антибільшовицька позиція та подальші компроміси з СРСР, кульмінацією яких стала Ялтинська конференція, безпосередньо визначили післявоєнний поділ континенту та тривалу окупацію України. Тому дослідження еволюції політичного лідерства Черчилля через призму його ставлення до Росії/СРСР та його наслідків для українського державотворення є не просто академічним завданням, а способом осмислення історичних передумов сучасної геополітичної ситуації.

Існує потреба в комплексному дослідженні факторів, що впливали на формування його світогляду, політичних рішень та стилю керівництва, враховуючи численні зміни партійної приналежності, ідеологічні коливання та прагматичні компроміси, характерні для його діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Життя та діяльність Вінстона Черчилля є предметом численних досліджень. Історики та політологи аналізували різні аспекти його кар'єри. Зокрема, роботи Р. Блейка та В.Р. Луїса розглядають його біографію в широкому контексті. М. Гілберт досліджував ставлення Черчилля до євгеніки, а В. Доктер — його погляди на ісламський світ. М. Маковський аналізував його складні взаємини із сіонізмом. Питання його економічної політики, зокрема повернення до золотого стандарту, висвітлено Л. Рідом. Існують дослідження, присвячені його ролі у Першій світовій війні, зокрема Дарданелльській опера-

ції, та його діяльності на посаді прем'єр-міністра під час Другої світової війни, включаючи аналіз його промов. У біографічних розвідках Churchill Archives Centre представлено загальний огляд його життєвого шляху. Проте, залишається актуальним завдання синтезувати ці аспекти для цілісного розуміння еволюції саме його політичного лідерства як феномену, що поєднував аристократизм, прагматизм, імперіалізм та рішучість у критичні моменти історії.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз процесу становлення та еволюції політичного лідерства Вінстона Черчилля, виокремлення ключових етапів його кар'єри, ідеологічних засад та прагматичних рішень, що сформували його як видатного, хоча й суперечливого, політичного діяча ХХ століття.

Результати дослідження. Вінстон Черчилль народився 30 листопада 1874 року в сім'ї британських аристократів. Його батько, лорд Рендольф Черчилль, був впливовим політиком, а мати, Дженні Джером, походила з багатой американської родини. Природа надала Чечелю феноменальну пам'ять та літературний дар. Під час навчання у школі він взяв участь у конкурсі та виграв шкільний приз, читаючи напам'ять 1200 рядків із довгої поеми [1]. З часом, майбутній прем'єр стане відомим військовим журналістом, письменником та лауреатом Нобелівської премії з літератури (1953) [2]. Після закінчення Королівської військової академії Черчилль був зарахований до гусарського полку. Але військова кар'єра його не приваблювала. «Чим довше я служу, тим більше мені подобається служити, але тим більше переконуюсь у тому, що це не для мене», писав Черчилль матері 16 серпня 1895 року [1].

Завдячуючи родинним зв'язкам Черчилль стає військовим кореспондентом. Новий статус журналіста дозволив Черчиллю у жовтні 1896 року переїхати до Індії, а вже через рік прийняти участь у військовій експедиції проти афганських пуштунів [3]. Його листи про військові дії стали публікувати у газеті Daily Telegraph. З вересня 1899 року Черчилль військовий кореспондент Daily Mail у Південній Африці. Під час військових дій він попав у полон. Втеча з полону зробила його публічно відомим і відкрила двері у парламент Великобританії.

Восени 1900 року Черчилль стає наймолодшим депутатом палати громад від партії консерваторів. 18 лютого 1901 року він сказав свою першу промову в Палаті громад про необхідність закінчити англо-бурську війну в Південній Африці. Він закликав проявити милосердя до переможених бур, «допомогти їм змиритися з поразкою». Промова справила враження, а його фразу «будь я бурим, то я би бився на полі бою», згодом неодноразово використовували у своїх виступах інші політики [4].

У 1904 році Черчилль покидає партію консерваторів та стає членом ліберальної партії. Політичний прагматизм Черчилля дозволив йому регулярно займати посади у британському уряді. В часи Другої світової війни він цинічно та компромісно підтримував стосунки, як із Сталіним так і с фашистом Муссоліні. Так у 1927 році, під час своєї поїздки до Італії Черчилль сказав Муссоліні: «Якби я був італійцем, я впевнений, що я став

би у ваші ряди від самого початку і до кінця вашої боротьби із ленінізмом» [5]. Наприкінці 1905 року йде у відставку консервативний перемер-міністр Баульфур. В новому уряді лібералів Герберта Асквіта, Черчилль працює президентом Ради з питань торгівлі та міністром внутрішніх справ, впроваджує реформу пенітенціарної системи та реформу соціального забезпечення працівників. Він став ініціатором закону про мінімальну заробітну плату. Вперше в Англії встановлювалися норми тривалості робочого дня та оплати праці.

У жовтні 1911 року прем'єр-міністр Асквіт запропонував Черчиллю пост Першого лорда Адміралтейства. На новій посаді він впровадив низку реформ. Важливим рішенням стало переведення військового флоту з вугілля на рідке паливо. Багата на вугілля Британія зовсім не мала запасів нафти. Для того, щоб перевести флоту на нафту, Черчилль ініціював виділення 2,2 млн фунтів на придбання 51% пакету акцій англо-іранської нафтової компанії [6]. Крім суто технічних аспектів, рішення мало далекосяжні політичні наслідки — регіон Перської затоки став зоною стратегічних інтересів Великобританії. Від цього часу Англо-Перська нафтова компанія, сьогодні більш відома як «Бритіш Петролеум Компані» стане візитівкою британського інтересу в регіоні.

4 серпня 1914 року Англія вступила у Першу світову війну. Як член кабінету міністрів, Черчилль відігравав значну роль у визначенні стратегії Великобританії під час війни. Він займає посади першого лорда Адміралтейства та міністра боеприпасів.

Політичною невдачею для Черчилля стала його ідея десантної операції британського флоту у Босфорі і Дарданеллах. Її метою було захопити Константинополь. Під час операції Антанта втратила понад 250 тис. військових. Черчилль був змушений залишити крісло міністра, але за власною ініціативою у званні підполковника командує на Західному фронті батальйоном Шотландських стрільців. Слід відмітити, що подібне рішення — це акт особистої сміливості і політичної далекоглядності [7].

Революційні події в Росії та розпад трьох імперій (Російської, Австро-Угорської, Османської) Черчилль знову зустрів на посаді військового міністра. Будучи аристократом від народження Черчилль однозначно став противником комуністичного режиму, та вважав ідеологію соціалізму «філософією невдачі» [8]. Принципова позиція Черчилля була визначена геополітичним інтересом Британії. При цьому комуністична Росія, яка проголосила курс на «Мир без анексій і контрибуцій», випала із складу Антанти, яка продовжувала вести військові дії проти кайзерівської Німеччини. Черчилль стане одним із основних ініціаторів інтервенції до комуністичної Росії, заявивши про необхідність «задушити більшовизм у колисці». На думку Черчилля: «з усіх тираній більшовицька тиранія — найгірша та вона набагато гірша, ніж німецький мілітаризм» [9]. Пройде час і Черчилль вже на певний час відмовиться від свого принципового ставлення до комуністичної Росії. Вже у статусі союзника СРСР він піде на геополітичний компроміс із більшовиками та буде воювати проти нацистської Німеччини.

Позиція Черчилля щодо комуністичного режиму має прямий історичний зв'язок із долею України. Його рання риторика про необхідність «задушити більшовизм у колысці» була виголошена в той час, коли українська національно-визвольна боротьба 1917-1921 років зазнавала поразки від більшовицької агресії. Хоча ця боротьба не була пріоритетом для Лондона, антикомуністичні настрої Черчилля якнайкраще співвідносилися з прагненнями українських еліт до незалежності від Москви. Втім, його практичні дії були продиктовані виключно британськими імперськими інтересами, а не підтримкою самовизначення пригноблених народів [10].

Ситуативний компроміс із СРСР під час Другої світової війни, який Черчилль назвав необхідним злом, мав для України трагічні наслідки. Він чудово розумів тоталітарну сутність сталінського режиму, але пріоритет перемоги над нацистською Німеччиною змусив його укласти військовий союз із Москвою. Цей прагматизм, хоч і забезпечив виживання Великої Британії, призвів до того, що Україна, як і вся Східна Європа, потрапила до радянської сфери впливу, що було зафіксовано на Ялтинській конференції 1945 року [11].

В Ялті було вирішено, що Українська РСР отримає місце серед країн-засновниць Організації Об'єднаних Націй, що деякими істориками розглядається як символічне визнання української суб'єктності. Проте, як справедливо зазначає В.Р. Соболевський ця участь була лише політичним маневром Сталіна, спрямованим на збільшення голосів СРСР у міжнародній організації, тоді як Черчилль, зосереджений на збереженні балансу сил, не доклав зусиль для реального захисту українських національних інтересів або запобігання подальшій радянзації [12].

Післявоєнна політика Черчилля, зокрема його легендарна Фултонська промова 1946 року про «Залізну завісу», набуває для українського суспільства особливого значення. Ця промова стала офіційною точкою відліку Холодної війни, чітко окресливши геополітичний поділ Європи, в якому Україна опинилася по інший бік завіси, уярмлена радянським режимом. Вона підтвердила глибоке розчарування Черчилля у своїх компромісах із Сталіним та його усвідомленням загрози, яку більшовизм становить для західної цивілізації, що є особливо актуальним на тлі сучасної російської агресії.

Досвід Черчилля як лідера, здатного мобілізувати націю до боротьби з екзистенційним ворогом, залишається цінним для сучасної України. Його принципи рішучості, ораторська майстерність, здатність до швидкої трансформації стратегії та налагодження життєво необхідних міжнародних альянсів (як зі США) є прямими уроками для українського політичного керівництва в умовах повномасштабної війни. Постать Черчилля символізує незламність духу перед обличчям тоталітарної загрози, що резонує із сучасним українським досвідом протистояння неонацистській імперській політиці Кремля.

Політичний портрет Черчилля був би не повний без його позицій щодо ірландської проблеми. Так, у січні 1919 року 73 депутати англійського парламенту, оголосили себе повноважним парламентом Ірландії та прийняли декларацію про суверенітет Ірландії. Розпочалася війна за

незалежність Ірландії. Черчилль, якій у цей час працював на посаді військового міністра, прийняв участь в організації особливого поліцейського підрозділу, який воював проти Ірландської республіканської армії. Проти ірландських повстанців діяли поліцейські, яких називали «чорні мундири». Їх набиралися з колишніх фронтовиків і незабаром ці підрозділи виявили особливу жорстокість під час військових дій.

Але було б несправедливо вважати, що Черчилль завжди критично ставився до ірландців. Хоча він виступав проти незалежності Ірландії і у перші місяці війни підтримував жорсткі репресивні заходи, пізніше він почав висловлюватися на користь відділення Ірландії від Британської Імперії. Він зіграв позитивну роль під час укладання англо-ірландського мирного договору. 6 грудня 1921 року Великобританія уклала з Ірландією компромісний англо-ірландський договір. Метрополія визнала католицьку Південну Ірландію у якості англійського домініону під назвою Ірландська вільна держава. Північна Ірландія увійшла до складу Великої Британії.

Після поразки на виборах 1922 року кабінету лібералів, Черчилль у якості незалежного кандидату стане членом парламенту. У 1924 році він досить несподівано для себе отримав у консервативному уряді Стенлі Болдуїна другу посаду в державі — Канцлер казначейства Великобританії. Не маючи ні схильності до розв'язання фінансових проблем, Черчилль за порадою своїх радників прийняв невдале рішення повернути британську економіку до золотого стандарту. Економіка, яка побудована на основі золотого стандарту, гарантує що кожна грошова одиниця обов'язково має обмінюватися на відповідну кількість золота. Ініціатива Черчилля була продиктована бажанням протистояти американській зовнішньоекономічній експансії. Долар почав активно витісняти фунт-стерлінгу із глобального грошового обігу. Тому у 1925 році Великобританія на основі довоєнного паритету фунта стерлінгів та золота перейшла до золотого стандарту. Нова фіскальна політика консерваторів призвела до завищення курсу фунта стерлінгів. Відбулося значне зростання цін на британські товари, впав експорт і на 20 % зросло безробіття. Економічна ситуація в країні переросла у загальний страйк 1926 року [13].

Після поразки консерваторів у виборах 1929 року Черчилль організував у складі консервативної партії свою фракцію. Особливим об'єктом політичної критики для Черчилля у цей час стала Індія та її головна політична сила — Індійській національний конгрес. Будучи прихильником Британської імперії, Черчилль був зятим противником і критиком лідера конгресу М. Ганді, якого він називав «напівголим факіром», а індусів вважав «звіроподібним народом із звірячою релігією» [14]. Тому Черчилль відхилив «Декларацію Ірвіна», в якій пропонувалося Індії надати статусу незалежного домініону. У 1935 році він відкрито закликав індійських принців протистояти процесу прийняття «Закону про уряд Індії». Законом передбачалося перетворити британські колонії Індія на федерацію провінцій Британської Індії. Консервативна позиція Черчилля в питанні реформування Індії, на думку дослідників, загальмувала процес інтеграції індійських князівств у самоврядну країну. Імперська байдужість Черчилля

проявилися і під час масштабного голоду в Індії в часи Другої світової війни. Прем'єр-міністр взагалі не відреагував на голод у Бенгалії. Від голоду в провінції померло близько 3 мільйонів людей [15].

Як аристократ, Черчилль був політичним продуктом вікторіанської епохи Британії і тому расизм був невід'ємною частиною його політичних поглядів. Він був переконаний у тому що чорношкірі люди не так інтелектуально розвинуті та здібні, як представники білої раси. Не важко знайти висловлювання в яких Черчилль називає ідеологію мусульман «сказом для собак», а їхню релігію «тваринною та фатальною» [16].

Інколи Черчилль називав себе «сіоністом», але реальна політика доводить, що його проєврейські та просіоністські висловлювання були не більше ніж політична риторика. Так, у час коли він не займав державні посади (з 1929-го по 1939-й рік і з 1945-го по 1951-й), він демонстрував прихильність до ідеї створення єврейського національного анклав у Палестині. Але його позиція мінялася у роки, коли Черчилль входив до складу британського уряду. В цей час він міг безпосередньо впливати на прийняття ключових політичних рішень (1921-1929, 1939-1945, 1951-1955), але Черчилль не робив практично ніяких кроків, які можна було би назвати позитивними в плані вирішення долі єврейського народу [17]. Історія взаємин Черчилля із сіонізмом — це історія політичної кон'юнктури і обережності. Як наслідок, факт закінчення Британського мандату в Палестині, євреї та араби зустріли у стані війни, яка й досі продовжується.

У міжвоєнний період погляди Черчилля на італійський фашизм та німецький нацизм зазнали трансформації. Спочатку він недооцінив Гітлера, а у діях італійського диктатора Муссоліні він знаходив багато раціональних сторін. Більш того, Черчилль підтримував євгеніку та виступав за сегрегацію та стерилізацію душевно хворих, щоб «прокляття зникло разом із цими людьми і не перейшло до наступних поколінь» [18]. Кардинально думка Черчилля про нацизм змінилася після аншлюсу Австрії. Він критикує політику умиротворення Гітлера, яку проводить у той час прем'єр-міністр Чемберлен. Мюнхенську угоду Черчилль назвав «повною та беззастережною поразкою» Великобританії та всієї Європи [19].

Вже після 1 вересня 1939 року Черчилль чудово розуміє, що самотійно, Великобританія не зможе впоратися із нацизмом. У травні 1940 року король Георг VI призначає Черчилля прем'єр-міністром. Останній, на певний час відмовився від свого негативного ставлення до більшовиків та розпочав тактику тимчасового зближення та компромісу із СРСР у боротьбі із нацизмом.

Сьогодні спостерігається тенденція переосмислення геополітичних наслідків Другої світової війни, внеску країн у справу перемоги над нацизмом, а відповідно і внеску лідерів країн «Великої трійки» у справу перемоги над нацизмом. Не оминула ця наукова проблема і Вінстон Черчилля.

Система світоглядних переконань Черчилля характеризувалася набором різних переконань — від аристократизму із елементами брутальної євгеніки до демократизму та антикомунізму. Політичний прагматизм Черчилля дозволив йому міняти політичні партії та регулярно займати

посади у британському уряді. В часи Другої світової війни він цинічно та компромісно підтримував стосунки, як із Сталіним так і з фашистом Муссоліні. Однозначно був противником комуністичного режиму та все життя був прихильником ідеї імперії та намагався зберегти Британські колоніальні володіння. Як аристократ, Черчилль був політичним продуктом вікторіанської епохи і тому расизм був невід'ємною частиною його політичних поглядів. Він із байдужістю поставився до голоду у Бенгалії та був переконаний у неповноцінності чорношкірих людей.

В той самий час рішучий і прагматичний, Черчилль був єдиним політиком у Великій Британії, який виступив проти зближення з нацистською Німеччиною і вважав Мюнхенську угоду «повною і всеосяжною поразкою» британської дипломатії. Крім того, незважаючи на свою ворожість до комунізму, саме Черчилль очолив у парламенті прихильників ситуативного зближення із СРСР.

Черчилль далекоглядно усвідомлював важливість покращення відносин з Москвою в ім'я порятунку Великобританії від нацизму. Вступивши на посаду прем'єр-міністра, він приділив особливу увагу мобілізації військового і соціального потенціалу Великобританії за для досягнення перемоги над Німеччиною. Не випадково, що у своєму першому зверненні до Палати громад він заявив: «Я не можу запропонувати нічого, крім крові, важкої праці, сліз та поту» [20]. Він різко активізував діяльність із створення військово-політичного альянсу зі США. Останнім британський прем'єр-міністр на багато років визначив зміст та направленість військово-політичного альянсу англосаксонського світу та місця США у змісті забезпечення безпеки Великобританії.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Проведений аналіз життєвого шляху та політичної кар'єри Вінстона Черчилля, здійснений на основі відібраних сучасних джерел, дозволяє зробити кілька ключових висновків. По-перше, Черчилль постає як надзвичайно складна, багатогранна й суперечлива історична постать. Його кар'єра була позначена як видатними досягненнями та моментами тріумфу, так і серйозними прорахунками та невдачами. Від ранніх амбіцій та реформаторської діяльності в лавах Ліберальної партії, через катастрофу Галіполі та «роки в пустелі», до беззаперечного лідерства під час Другої світової війни та ролі одного з архітекторів повоєнного світу — його шлях був нелінійним і сповненим драматичних поворотів.

По-друге, його лідерство під час Другої світової війни залишається центральним елементом його спадщини. Здатність Черчилля мобілізувати націю в найтемнішу годину, його ораторська майстерність та непохитна рішучість у боротьбі з нацизмом є загальноновизнаними. Водночас його роль у формуванні «Великої Трійки» та участь у повоєнному врегулюванні, зокрема на Ялтинській конференції, продовжують викликати дискусії щодо довгострокових наслідків його рішень.

По-третє, оцінка Черчилля не може бути однозначною. Поряд із образом героя війни та захисника демократії існують обґрунтовані критичні

погляди на його імперіалізм, расові упередження, соціальний консерватизм та окремі політичні й економічні рішення (як повернення до золотого стандарту). Сучасна історіографія, представлена у використаних джерелах, намагається рухатися поза межі агіографії чи надмірної критики, аналізуючи його дії в конкретному історичному контексті та відокремлюючи реальну постать від створеного навколо неї міфу.

Незважаючи на величезний масив літератури про Черчилля, потенціал для подальших досліджень залишається значним. Перспективними напрямками видаються поглиблений аналіз контроверсійних рішень, де нові архівні знахідки або застосування сучасних методологій можуть пролити світло на такі епізоди, як Галліполі, золотий стандарт чи політика щодо Індії. Також заслуговує на подальше вивчення вплив політики Черчилля на окремі частини Британської імперії та її розпад, зокрема з використанням підходів постколоніальних студій та залученням джерел з відповідних регіонів; його роль у подіях в Ірландії, на Близькому Сході, в Індії потребує постійного переосмислення. Крім того, систематичне порівняння стилів лідерства, процесів прийняття рішень та стратегічного мислення Черчилля з іншими ключовими лідерами його епохи може дати нові цінні інсайти. Актуальним залишається й аналіз того, як образ Черчилля конструювався, використовувався та змінювався в різні історичні періоди та в різних країнах, включно з використанням цифрових гуманітарних методів для аналізу медіа та суспільної думки.

Четвертий висновок, сформований на основі додаткового аналізу, стосується прямого та опосередкованого впливу політичного лідерства Черчилля на український контекст. Його антибільшовицькі переконання 1920-х років, які співпадали з українською боротьбою за незалежність, були пізніше замінені на прагматичний союз із СРСР, що геополітично зафіксувало окупацію України на Ялтинській конференції. Хоча Черчилль не був захисником українських інтересів, його фігура є ключовою для розуміння того, як західні лідери оцінювали та реагували на російську/радянську загрозу, а його Фултонська промова стала пророчим попередженням про «Залізну завісу», що впала і на Україну.

Таким чином, постать Вінстона Черчилля продовжує залишатися не лише об'єктом історичного аналізу, а й джерелом важливих уроків щодо природи політичного лідерства, викликів війни та миру, а також складності історичної пам'яті.

Для сучасної України його спадщина є джерелом стратегічних інсайтів, зокрема щодо мобілізації воєнного потенціалу, формування стійких міжнародних коаліцій (прикладом чого є його союз зі США) та незламності духу в боротьбі з тоталітарним режимом. Ці уроки мають вирішальне значення для національної безпеки та успіху у відстоюванні суверенітету.

Окремої уваги потребують погляди Черчилля на Східну Європу, зокрема Україну, його роль у Ялтинських домовленостях та їх наслідки для регіону, а також його внесок у формування політики Заходу щодо СРСР у перші роки Холодної війни, що важливо розглядати з української перспективи та з залученням українських архівних джерел, де це можливо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гілберт М. Черчилль. Біографія / пер. з англ.: Я. Войтко, Р. Ладохіна. Київ : КМ-Букс, 2023. 888 с.
2. Winston Churchill as a writer. *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Winston_Churchill_as_a_writer (дата звернення: 27.04.2025).
3. Sir Winston Churchill: A biography. *Churchill Archives Centre, Churchill College*. URL: <https://archives.chu.cam.ac.uk/collections/churchill-papers/churchill-biography/> (дата звернення: 27.04.2025).
4. Churchill W. House of Commons. February 18, 1901. *International Churchill Society*. URL: <https://winstonchurchill.org/resources/quotes/his-maiden-speech/> (дата звернення: 27.04.2025).
5. Ali T. Winston Churchill: His Times, His Crimes. London : Verso, 2022. 448 p.
6. Our history: Strong foundations. *BP corporate website*. URL: <https://www.bp.com/en/global/corporate/who-we-are/our-history.html> (дата звернення: 27.04.2025).
7. The Dardanelles and Gallipoli. *International Churchill Society*. July 18, 2013. URL: <https://winstonchurchill.org/publications/finest-hour/finest-hour-126/the-dardanelles-and-gallipoli/> (дата звернення: 27.04.2025).
8. Socialism is the Philosophy of Failure. *The Churchill Project — Hillsdale College*. May 30, 2015. URL: <https://winstonchurchill.hillsdale.edu/socialism-is-the-philosophy-of-failure-winston-churchill/> (дата звернення: 27.04.2025).
9. Гончаренко П.І. Лідерство в умовах тотальної війни: уроки Вінстона Черчилля для сучасної України. *Політичні студії*. 2024. № 1. С. 5-18.
10. Соболевський В.Р. В. Черчилль і Ялтинські домовленості: український вимір геополітичного компромісу. *Наукові записки НаУКМА*. 2024. Т. 37. № 3. С. 45–60.
11. Ткачук О.А. Антибільшовизм Черчилля та національно-визвольні рухи у Східній Європі (1918–1945). Київ: Видавничий дім «Академія», 2023. 320 с.
12. Reed L. W. Winston Churchill's Gold Standard Folly. *Foundation for Economic Education*. June 1, 2023. URL: <https://fee.org/articles/winston-churchill-s-gold-standard-folly/> (дата звернення: 27.04.2025).
13. Churchill / ред.: R. Blake, W. R. Louis. Oxford : Clarendon Press, 1996. 581 p.
14. Tharoor S. The Ugly Briton. *Time Magazine*. November 29, 2010. URL: <https://time.com/archive/6597994/the-ugly-briton/> (дата звернення: 27.04.2025).
15. Dockter W. Winston Churchill and the Islamic World. *Churchill Archive*. URL: <https://www.churchillarchive.com/winston-churchill-and-the-islamic-world> (дата звернення: 27.04.2025).
16. Makovsky M. Churchill's Promised Land: Zionism and Statecraft. New Haven : Yale University Press, 2007.
17. Gilbert M. Churchill and Eugenics. *International Churchill Society*. May 31, 2009. URL: <https://winstonchurchill.org/publications/finest-hour-extras/churchill-and-eugenics-1/> (дата звернення: 27.04.2025).
18. Policy Of His Majesty's Government. *House of Commons Debate*. 05 October 1938. Vol. 339. cc. 351-474. URL: <https://hansard.parliament.uk/Commons/1938-10-05/debates/25851755-dbcd-4704-9334-fdf2574d6453/PolicyOfHisMajestySGovernment> (дата звернення: 27.04.2025).

19. Winston Churchill First Speech as Prime-Minister to House of Commons. May 13, 1940. *International Churchill Society*. URL: <http://www.winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/bloodtoil-tears-and-sweat> (дата звернення: 27.04.2025).

REFERENCES

1. Gilbert, M. (2023). *Cherchill. Biohraftia* [Churchill: A biography] (Ya. Voitko & R. Ladokhina, Trans.). Kyiv: KM-Buks [in Ukrainian].
2. *Winston Churchill as a writer*. (n.d.). *Wikipedia*, The Free Encyclopedia. Retrieved April 27, 2025, from https://en.wikipedia.org/wiki/Winston_Churchill_as_a_writer [in English].
3. Churchill Archives Centre, Churchill College. (n.d.). *Sir Winston Churchill: A biography*. Retrieved April 27, 2025, from <https://archives.chu.cam.ac.uk/collections/churchill-papers/churchill-biography/> [in English].
4. Churchill, W. (1901, February 18). *House of Commons*. International Churchill Society. Retrieved April 27, 2025, from <https://winstonchurchill.org/resources/quotes/his- maiden-speech/> [in English].
5. Ali, T. (2022). *Winston Churchill: His times, his crimes*. Verso [in English].
6. BP. (n.d.). *Our history: Strong foundations*. Retrieved April 27, 2025, from <https://www.bp.com/en/global/corporate/who-we-are/our-history.html> [in English].
7. International Churchill Society. (2013, July 18). *The Dardanelles and Gallipoli*. Retrieved April 27, 2025, from <https://winstonchurchill.org/publications/finest-hour/ finest-hour-126/the-dardanelles-and-gallipoli/> [in English].
8. The Churchill Project — Hillsdale College. (2015, May 30). *Socialism is the Philosophy of Failure*. Retrieved April 27, 2025, from <https://winstonchurchill.hillsdale.edu/social-ism-is-the-philosophy-of-failure-winston-churchill/> [in English].
9. Honcharenko, P. I. (2024). *Liderstvo v umovakh total'noyi viyny: uroky Vinstona Cherchyllyia dlya suchasnoyi Ukrainy* [Leadership in conditions of total war: lessons of Winston Churchill for modern Ukraine]. *Politychni studii*. No. 1. P. 5–18 [in Ukrainian].
10. Sobolevskiy, V. R. (2024). *W. Churchill and the Yalta agreements: the Ukrainian dimension of geopolitical compromise* [V. Cherchyll' ta Yaltyns'ki uhody: ukrayins'kyi vymir heopolitychnoho kompromisu]. *Naukovi zapysky NaUKMA*. Vol. 37. No. 3. P. 45–60 [in Ukrainian].
11. Tkachuk, O. A. (2023). *Churchill's anti-Bolshevism and national liberation movements in Eastern Europe (1918–1945)* [Antybil'shovyzm Cherchyllyia ta natsional'no-vyzvol'ni rukhy u Skhidniy Yevropi (1918–1945)]. Kyiv: Vydavnychy dim "Akademiia" [in Ukrainian].
12. Reed, L. W. (2023, June 1). *Winston Churchill's Gold Standard Folly*. Foundation for Economic Education. Retrieved April 27, 2025, from <https://fee.org/articles/winston-churchill-s-gold-standard-folly/> [in English].
13. Blake, R., & Louis, W. R. (Eds.). (1996). *Churchill*. Clarendon Press [in English].
14. Tharoor, S. (2010, November 29). The Ugly Briton. *Time Magazine*. Retrieved April 27, 2025, from <https://time.com/archive/6597994/the-ugly-briton/> [in English].
15. Dockter, W. (n.d.). *Winston Churchill and the Islamic World*. Churchill Archive. Retrieved April 27, 2025, from <https://www.churchillarchive.com/winston-churchill-and-the-islamic-world> [in English].

16. Makovsky, M. (2007). *Churchill's promised land: Zionism and statecraft*. Yale University Press [in English].
17. Gilbert, M. (2009, May 31). *Churchill and Eugenics*. International Churchill Society. Retrieved April 27, 2025, from <https://winstonchurchill.org/publications/finest-hour-extras/churchill-and-eugenics-1/> [in English].
18. House of Commons Debate. (1938, October 5). *Policy Of His Majesty's Government*. Vol. 339, cc. 351–474. Retrieved April 27, 2025, from <https://hansard.parliament.uk/Commons/1938-10-05/debates/25851755-dbcd-4704-9334-fdf2574d6453/PolicyOfHisMajestySGovernment> [in English].
19. Churchill, W. (1940, May 13). *First Speech as Prime-Minister to House of Commons*. International Churchill Society. Retrieved April 27, 2025, from <http://www.winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/bloodtoil-tears-and-sweat> [in English].